

AXLOQIY TARBIYANI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Soatova Rayxona Sadriddin qizi
Termiz davlat pedagogika instituti
Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti
Pedagogika yoʻnalishi talabasi
rayhonasoatova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada axloqiy tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalarning oʻrni va ahamiyati yoritilgan. Oʻquvchilarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda raqamli va interfaol yondashuvlarning samarasi tahlil qilinadi. Shuningdek, anʼanaviy qadriyatlar bilan zamonaviy texnologiyalarni uygʻunlashtirish zarurati asoslab beriladi.

Kalit soʻzlar: axloqiy tarbiya, innovatsion texnologiyalar, pedagogik yondashuv, maʼnaviy kompetensiya, interfaol metodlar.

Annotation: The article highlights the significance of innovative pedagogical technologies in moral education. It analyzes the effectiveness of digital and interactive methods in forming students' moral values and emphasizes the integration of traditional and modern approaches.

Keywords: moral education, innovative technologies, pedagogical approach, spiritual competence, interactive methods.

Аннотация: В статье раскрывается значение инновационных педагогических технологий в нравственном воспитании. Анализируется эффективность цифровых и интерактивных методов и необходимость их сочетания с традиционными ценностями.

Ключевые слова: нравственное воспитание, инновационные технологии, педагогический подход, духовная компетенция, интерактивные методы.

XXI asrda insoniyat hayotining barcha jabhalarida innovatsion texnologiyalar chuqur kirib kelar ekan, taʼlim-tarbiya tizimi ham tubdan oʻzgarishlarga yuz tutmoqda. Bugungi

globallashuv sharoitida yosh avlodni nafaqat bilimli, balki yuksak ma'naviyatli va axloqiy fazilatlarga ega shaxs sifatida voyaga yetkazish — ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir. Chunki jamiyat taraqqiyotining poydevori inson omiliga, xususan, uning axloqiy yetukligiga tayanadi. Shu sababli pedagogik faoliyatda axloqiy tarbiyani rivojlantirish masalasi dolzarb ilmiy-pedagogik yo'nalish sifatida qaralmoqda.

Axloqiy tarbiya — shaxsda axloqiy qoidalar, ijtimoiy-me'yoriy qadriyatlar va muomala madaniyatini ongli ravishda egallash hamda ularni hayotiy faoliyatida muntazam qo'llash qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan kompleks pedagogik jarayondir. Zamonaviy tadqiqotlar bu jarayonni ikki darajali — tashqi ijtimoiy ta'sir va ichki axloqiy muloqot orqali kechuvchi dinamik tizim sifatida talqin qiladi: tashqi qatlam — madaniy va normativ shablonlar, ichki qatlam esa — shaxsning refleksiv axloqiy qarori va vijdoniy holatidir. Shu ma'noda axloqiy tarbiya faqat qoidalarni o'rgatish emas, balki ularni ichki e'tiqodga aylantirish jarayonidir.

Pedagogik nuqtai nazardan, axloqiy tarbiya o'quvchining kognitiv, emotsional va ijtimoiy komponentlarini bir vaqtda rivojlantirish orqali amalga oshadi. Bu jarayon ijtimoiy o'rganish mexanizmlari (model ko'rish, taqlid, o'zini baholash) va refleksiv praktikaga (muammoli vaziyatni muhokama qilish, qaror qabul qilish) asoslanadi. Bandura ijtimoiy o'rganish nazariyasida ta'kidlaganidek, axloqiy qoidalar model orqali (mentor, ota-ona, o'qituvchi) o'zlashtiriladi va keyin shaxs tomonidan ichki nazorat mexanizmi orqali tasdiqlanadi yoki bekor qilinadi. Shu sababli ta'lim-tarbiya jarayonida o'qituvchining axloqiy namunaligi hamda dars metodlarining refleksivligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Axloqiy tarbiyaning pedagogik mohiyati yana bir jihatdan: u jamiyatning madaniy reproduksiyasi va me'yorga moslashuvini ta'minlovchi instrument sifatida ko'riladi. Dyui ta'limni demokratik jamiyatning shakllantiruvchisi, ijtimoiy tajriba va axloqiy tarbiya — fuqarolik madaniyatining asosi deb hisoblagan. Shu qarash mazmunida, maktab — faqat kognitiv bilimlarni o'rgatadigan muassasa emas, balki axloqiy muhit va amaliy axloqiy muhokamalar orqali o'quvchilarning ma'naviy mas'uliyatini shakllantiruvchi makondir[7].

Milliy va davlat siyosati nuqtai nazaridan axloqiy tarbiya O‘zbekiston kontekstida ham ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan; qonunchilik va milliy ta’lim strategiyalari yoshlarni ma’naviy-axloqiy yo‘naltirish, milliy qadriyatlarni saqlash va zamonaviy qiyofada uzviylashtirish vazifalarini nazarda tutadi.

Hozirgi globallashuv davrida axloqiy tarbiya jarayonini samarali tashkil etish o‘qituvchidan yangicha pedagogik tafakkur, ijodiy yondashuv va zamonaviy texnologiyalarni o‘rinli qo‘llashni talab etadi. An’anaviy tarbiya shakllari — suhbat, nasihat yoki targ‘ibot — o‘quvchining faol ishtirokini to‘liq ta’minlay olmaydi. Shu bois, axloqiy tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish o‘quvchining axloqiy tafakkurini faollashtirish, ma’naviy qadriyatlarni ongli qabul qilish hamda o‘zini o‘zi baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar axloqiy tarbiyaning shakl va metodlarini yangicha asosda tashkil etadi. Jumladan, interfaol ta’lim usullari (klaster, aqliy hujum, “Insert”, “Debat”, “Pinbord”, “Venn diagrammasi”) o‘quvchilarni axloqiy muammolarni mustaqil tahlil qilishga, ijtimoiy vaziyatlarga nisbatan o‘z pozitsiyasini bildirishga va axloqiy qaror qabul qilishga o‘rgatadi. Bunday texnologiyalar o‘quvchining shunchaki bilim oluvchi emas, balki faol ishtirokchi, fikrlovchi va baholovchi subyekt sifatida shakllanishiga imkon yaratadi.

Axloqiy tarbiya jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalar ham muhim o‘rin tutadi. Multimedia vositalari, videoroliklar, virtual muhitlar va onlayn loyihalar orqali o‘quvchilar axloqiy qadriyatlarni zamonaviy axborot manbalari orqali o‘zlashtiradilar. Masalan, o‘qituvchi o‘quvchilarga insonparvarlik, ekologik madaniyat, ijtimoiy mas’uliyat kabi mavzularda qisqa videolavhalarni tahlil ettirish orqali ularning axloqiy qarashlarini mustahkamlashi mumkin. Shu yo‘sinda raqamli texnologiyalar axloqiy tarbiyaning amaliy komponentini kuchaytiradi va yoshlarning axloqiy dunyoqarashini global axborot muhitiga uyg‘unlashtiradi. Yana bir muhim yo‘nalish — loyiha asosida o‘qitish texnologiyasidir. Axloqiy mavzularga bag‘ishlangan mini-loyihalar o‘quvchilarda ijtimoiy masalalarni hal etish, guruhda ishlash, mas’uliyatni bo‘lishish va o‘z faoliyatiga tanqidiy yondashish malakasini rivojlantiradi. Masalan, “Men va jamiyat oldidagi burchim” yoki “Halollik – inson qadrining mezon” kabi loyihalar o‘quvchilarga

real hayotiy holatlar asosida axloqiy xulosa chiqarish imkonini beradi. Bundan tashqari, refleksiv texnologiyalar — ya'ni o'quvchining o'z xatti-harakatlarini tahlil etish, his-tuyg'ularini anglash va ularni baholash jarayonini o'z ichiga olgan usullar — axloqiy tarbiyada muhim ahamiyat kasb etadi. Refleksiya o'quvchining o'z fikrini asoslash, axloqiy xatti-harakatining sabab va oqibatlarini tushunish, o'zini o'zi boshqarish malakasini rivojlantiradi. Bu esa shaxsda ichki axloqiy me'yorlarni shakllantiradi va mustahkamlaydi. Shuningdek, integrativ yondashuv — ya'ni axloqiy tarbiyani boshqa fanlar bilan uzviy bog'liq holda olib borish — zamonaviy ta'lim tizimida samarali natijalar bermoqda. Adabiyot, tarix, biologiya, hatto informatika darslarida ham axloqiy mazmundagi misollarni keltirish, o'quvchilarda hayotiy qadriyatlar haqida fikr yuritish ko'nikmasini rivojlantiradi. Bunday yondashuv shaxsning axloqiy tafakkurini kompleks tarzda shakllantirishga imkon beradi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llashning yana bir muhim jihat — emotsional-intellektual rivojlanishni qo'llab-quvvatlashidir. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarning his-tuyg'ularini hisobga olib, ularni ijobiy axloqiy holatlarga yo'naltiruvchi topshiriqlar, muhokamalar, sahna ko'rinishlari yoki rolli o'yinlardan foydalanadi. Bu o'quvchilarda o'zini boshqalarning o'rniga qo'yish, empatiya bilan fikrlash va ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantiradi. Bugungi kunda axloqiy tarbiya innovatsion pedagogik texnologiyalarsiz to'liq samaradorlikka erisha olmaydi. Chunki o'quvchilarning dunyoqarashi raqamli axborot oqimlari, virtual ijtimoiy muhit va tezkor o'zgaruvchan madaniy kontekst bilan chambarchas bog'langan. Shu sababli, o'qituvchi har bir darsni zamonaviy axborot manbalari, interaktiv metodlar va refleksiv yondashuvlar asosida tashkil etishi zarur. Bu nafaqat bilimni, balki axloqiy ongini ham zamon ruhiga mos shakllantirishga xizmat qiladi.

Axloqiy tarbiyani samarali tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalar o'qituvchiga o'quvchilar bilan yangi shakl va usullarda muloqot o'rnatish imkonini beradi. Bugungi kunda axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda an'anaviy metodlardan tashqari, interaktiv yondashuvlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, media ta'lim, hamda raqamli axloqiy treninglardan foydalanish zarurati ortib bormoqda. Ushbu texnologiyalar

o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijtimoiy mas'uliyat, o'z harakatlarini baholay olish va boshqalarga nisbatan empatiya tuyg'usini rivojlantiradi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar yordamida o'tkaziladigan axloqiy tarbiya mashg'ulotlari o'quvchining ichki motivatsiyasini kuchaytiradi, ularni o'z hayotiy qarashlarini tahlil qilishga, ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga undaydi. Ayniqsa, "case-study", "brainstorming", "debate" kabi interaktiv metodlar orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri axloqiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar. Shu jarayonda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki ma'naviy yo'naltiruvchi, tarbiyaviy muhitni boshqaruvchi sifatida namoyon bo'ladi.

Raqamli texnologiyalarni axloqiy tarbiyaga integratsiyalash ham alohida ahamiyatga ega. Masalan, virtual muhitda yaratilgan interaktiv o'yinlar, axloqiy tanlov asosidagi videoroliklar yoki onlayn treninglar o'quvchilarga axloqiy mezonlarni amaliy ravishda o'zlashtirishga yordam beradi. Shuningdek, multimedia vositalari orqali tarbiyaviy mavzularni vizual tarzda yoritish o'quvchilarning emotsional idrokini kuchaytiradi va axloqiy tushunchalarni chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Umuman olganda, innovatsion pedagogik texnologiyalar axloqiy tarbiyaning mazmunini yangilaydi, uni zamon talablariga moslashtiradi va o'quvchi shaxsining axloqiy-ruhiy rivojlanishida faol, interaktiv muhitni yaratadi. Shu yo'l bilan o'qituvchi o'quvchini nafaqat bilimli, balki ma'naviy yetuk inson sifatida kamol toptirishga yo'naltiradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy maqsadi — nafaqat bilim berish, balki barkamol, ma'naviy yetuk shaxsni tarbiyalashdir. Shu nuqtayi nazardan, axloqiy tarbiyada innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish — zamon talabi hisoblanadi. Yangi pedagogik yondashuvlar, xususan, raqamli ta'lim vositalari, masofaviy treninglar, gamifikatsiya (o'yinlashtirish) elementlari hamda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari axloqiy tarbiya jarayonini yanada interaktiv, o'quvchi markazli va ta'sirchan qiladi.

Kelajakda axloqiy tarbiyani rivojlantirishda milliy qadriyatlarni saqlagan holda global ta'lim yondashuvlarini uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki

zamonaviy yoshlar xalqaro axborot oqimida yashar ekan, ularning axloqiy immunitetini mustahkamlash uchun an'anaviy va innovatsion yondashuvlar o'rtasida muvozanatni ta'minlash lozim. Bu jarayonda o'qituvchi yangi avlod pedagogik texnologiyalarni chuqur o'zlashtirib, ularni ta'lim mazmuniga mos tarzda qo'llay olishi talab etiladi. Innovatsion metodlarning istiqbolli yo'nalishlaridan biri — axloqiy-psixologik treninglar va virtual simulatsiyalarni ta'limga integratsiya qilishdir. Bunday texnologiyalar o'quvchilarda empatiya, o'zini boshqalar o'rniga qo'yib ko'ra olish, mas'uliyatli qarorlar qabul qilish kabi muhim axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, pedagogik jarayonning insonparvarlik mohiyatini saqlagan holda uni zamonaviy innovatsion texnologiyalar bilan boyitish axloqiy tarbiyaning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, axloqiy tarbiya inson shaxsining ma'naviy-ruhiy poydevorini shakllantiruvchi eng muhim pedagogik jarayondir. Uni innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas talabiga aylangan. Bu yondashuv o'quvchilarning nafaqat bilim, balki axloqiy qadriyatlarni anglash, his qilish va hayotda qo'llay olish kompetensiyalarini rivojlantiradi. Innovatsion texnologiyalar — axloqiy tarbiyani jonlantiruvchi, interaktiv va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish imkonini beradi. Ular o'qituvchiga tarbiyaviy jarayonda individual yondashuvni kuchaytirish, o'quvchilarning tafakkurini, his-tuyg'ularini va ijtimoiy mas'uliyatini uyg'otish imkonini yaratadi. Shu bois, kelajakda axloqiy tarbiyani tashkil etishda an'anaviy qadriyatlar bilan bir qatorda innovatsion texnologiyalar uyg'unligiga asoslangan ta'lim konsepsiyasini shakllantirish muhimdir. Natijada, bu yondashuv o'quvchilarni ijtimoiy jihatdan yetuk, axloqan pok, mas'uliyatli va ongli fuqaro sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637 sonli qarori. 23.09.2020
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi" to'g'risidagi 31.12.2019-yil 1059-son qarori.

3. Hasanboyeva O., Abduqodirov A. Pedagogika: nazariya va amaliyot. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2018. — 320 b.
4. Raxmonqulova N. Axloqiy tarbiya nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019. — 240 b.
5. Ziyayev A., Norqulova D. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va ularning ta’lim jarayonidagi o’rni. — Toshkent: O’qituvchi, 2020. — 212 b.
6. UNESCO. Reimagining our futures together: A new social contract for education. — Paris: UNESCO Publishing, 2021. — 185 p.
7. Dewey J. Democracy and Education. — New York: Macmillan, 1916.
8. OECD. Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills. — Paris: OECD Publishing, 2016.
9. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
10. Jalolov J. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. — Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2022. — 276 b.